

**Філімончук В.,**

студентка 32 групи ННІ педагогіки

Науковий керівник – В.Ю.Підгурська,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри лінгвометодики та культури фахової мови

Житомирського державного університету імені Івана Франка

### **Система роботи над текстом у першому класі**

Від мовленнєвого розвитку дитини значною мірою залежить загальний розвиток людини, формування її світогляду, вміння налагоджувати стосунки з іншими людьми, самореалізація в суспільстві. А тому весь процес навчання мови спрямовується на розвиток зв'язного мовлення школярів. Під терміном "зв'язне мовлення" методисти розуміють "монологічне мовлення,... діяльність мовця, послідовний усний чи письмовий виклад думок, знань. Наслідком такої діяльності стає текст, тобто сукупність взаємопов'язаних самостійних речень, об'єднаних спільною темою й головною думкою за допомогою мовних засобів. У методиці мови ці два поняття – зв'язне мовлення і текст – стоять поряд" [3; 333].

Практична робота над текстом починається вже в першому класі. Учні, які до цих пір перебували у середовищі непередбаченого ситуативного мовлення, майже завжди діалогічного, починають знайомитися з його монологічною формою. Поступово від першокласників починають вимагати зв'язних відповідей. Після оволодіння навичками читання, діти не тільки оперують словами, словосполученнями чи реченнями, алей зв'язним текстом. З часом у дітей формується уявлення про те, що повідомлення повинні бути здебільшого розгорнутими. Для закріплення цього уявлення в початкових класах проводиться спеціальна робота спрямована на аналіз і осмислення текстів. Першим поняттям яке має бути сформоване в дітей на початковому етапі їх перебування в школі, є

розуміння того, що будь яке зв'язне висловлювання повинно бути логічним і послідовним.

Формувати уміння зв'язно висловлюватись та логічно мислити необхідно починати з перших днів навчання. Першокласники повинні навчитися складати речення, переказувати текст або розповідати про щось кількома послідовними зв'язаними між собою реченнями. Для цього учням подаються зразки готових текстів які у навчальному процесі служать прикладом логічної, послідовної розповіді.

Специфіка роботи молодших школярів над текстом знайшла своє відображення у дослідженнях таких вчених як Н. Будій, І. Головка, І. Гудзик, А. Каніщенко, Г. Коваль, В. Мартиненко, О. Мухіна, Е. Пономарьова, О. Савченко, Н. Скрипченко та ін.

Щоб на належному якісному науково-методичному рівні проводити з першокласниками роботу над текстом, вчителів необхідно знати схему його опрацювання та володіти оптимальним поєднанням методів і прийомів роботи, спрямованих на активізацію розумової діяльності учнів, їх пізнавального інтересу, творчих здібностей, логічного мислення, уміння виявляти причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, узагальнення [2; 3].

Працюючи над текстом, учні мають засвоїти, що у тексті є зачин, основна частина та кінцівка. Зачин привертає увагу читача до змісту тексту. В основній частині подано основний матеріал тексту. І завершується текст кінцівкою. Тут підсумовується весь текст.

Ознайомлення першокласників із цією особливістю тексту має велике значення для формування вмінь будувати власні висловлювання. Наявність у створених учнями текстах початку і кінця, які відповідають загальному задуму висловлювання, є важливим показником його комунікативної спрямованості, змістової цілісності, зв'язності й завершеності.

Система роботи над текстом у першому класі передбачає такі етапи:

- ознайомлення з текстом – читання або аудіювання. На цьому етапі школярі усвідомлюють зміст тексту, дають відповіді на запитання.

- формування мовленнєвих умінь – аналіз змісту тексту, формулювання основної думки, запис ключових слів, добір заголовка та його обговорення;

- тлумачення незнайомих слів, добір антонімів та синонімів (без називання термінів);

- спостереження за функціонуванням слів у тексті;

- побудова власних висловлень на подібну тему та за опорними словами й словосполученнями.

Для кращого запам'ятовування змісту тексту першокласникам можна запропонувати такі завдання:

- після прочитання чи прослухання тексту відповісти на запитання, що стосуються безпосередньо даного тексту;
- скласти піраміди зі слів тексту. Важливо, щоб слова у піраміді були одне під одним і з поступовим збільшенням кількості літер. Наприклад:

на

так

тому

життя

калина

великий.

- для осмисленого читання та розширення площі зорового сприймання, можна використовувати вправу "Не зіб'юся". Суть її полягає в тому, що в другому рядку останнє слово замінюється іншим, близьким за звучанням, в наступному – передостаннє тощо. Останній рядок такий самий, як перший. Учні необхідно прочитати всі рядки без помилок, і при цьому не збитися:

сом рис ріка пшениця

сом рис ріка пашниця

сом рис ріпа пшениця

сом сир ріка пшениця

сам рис ріка пшениця

сом рис ріка пшениця.

- завдання "Складалочки":

до	чка
ні	
рі	
ка	
бо	
кво	
шва	

- для розвитку периферичного зору, можна запропонувати дітям читання тексту, в якому спочатку подані слова з пропущеними літерами, а потім – речення з пропущеними словами. Наприклад: *Наступила з...ма. З...мля вкрилася білим сні...ом. Д...рева стали голі. Лише сніжок лежав на гіл...ах. М...роз щипав за щічки. Діти вийшли на ... грати в сніжки. Вони зіпили ... . Всі були дуже ... . Зима – найкраща ... року.*

Далі учні зіставляють цей текст (записаний на дошці) з текстом у підручнику та відповідають на питання.

Методичний аспект використання текстів на уроках навчання грамоти в першому класі ґрунтується на розумінні тексту як засобу оволодіння мовою і мовленням. Запропоновані завдання сприяють кращому засвоєнню тексту, розширенню кута зору, розвитку осмисленого читання тощо. Текст у першому класі виступає важливим елементом у структурі загальної підготовки та розвитку школярів.

### Список використаних джерел та літератури

1. Дем'яненко С. Формування мовленнєвого поняття текст у дітей шестилітнього віку / С. Дем'яненко // Початкова школа. – 2003. – №7. – С. 10–14.

2. Исследования по структуре текста / Под. ред. Т. В. Цивьян, АН СССР. – М.: Наука, 1987. – 301 с.
3. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С. І. Дорошенко, М.С. Вашуленко, О. І. Мельниченко та ін. – К.: Вища школа, 1992. – 398 с.